

N:o 54.

Ank. till Riksd. kansli den 22 mars 1904, kl. 3 e. m.

*Utlåtande, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition om anslag
till restaurering af gråbrödraklostret i Ystad.
(2:a U. A.)*

Uti en den 12 februari 1904 aflåten proposition (n:o 61) har Kungl. Maj:t, under åberopande af bilagdt utdrag af statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikären den för samma dag, föreslagit Riksdagen att såsom bidrag till restaurering af gråbrödraklostret i Ystad på extra stat för år 1905 bevilja ett belopp af 15,000 kronor, under villkor att Ystads stad utan anspråk på vidare statsbidrag ansvarade för att dels restaureringsarbetet under sakkunnig ledning utfördes i hufvudsaklig enlighet med det i statsrådsprotokollet omförmälda, af slottsarkitekten A. Lindegren uppgjorda, å 45,000 kronor slutande restaureringsförslaget, hvarvid hänsyn skulle tagas till hvad öfverintendentsämbetet erinrat beträffande läget och sättet för anbringandet af trappan upp till den afsedda festhallen, dels ock byggnaden ej afyttrades, utan efter restaureringen brandförsäkrades för framtiden och, underhållen i värdigt skick, allt framgent användes till bibliotek och museum, dock med bibehållen rätt för Ystads stadsförsamling att i byggnaden hafva sakristia för S:t Petri kyrka.

Bih. till Riksd. Prot. 1904. 4 Saml. 1 Afd. 34 Häft. (N:is 54, 55.) 1

Till åberopade statsrådsprotokollet har föredragande departementschefen anfört följande:

»Uti underdånig skrifvelse den 3 mars 1903 har vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien anfört: Staden Ystad hade sedan flera år tillbaka haft för afsikt att för reglering af trakten omkring S:t Petri kyrka därstädes borttaga det med kyrkan sammanbyggda, staden tillhöriga gamla gråbrödraklostret. Såsom af ett vid akademiens skrifvelse fogadt utdrag af stadsfullmäktiges i Ystad protokoll den 12 februari 1903 framginge, hade man emellertid i Ystad, sedan direktören Jacob Lachmann å Charlottenlund skriftligen meddelat drätselkammarens ordförande, det han vore villig att med 20,000 kronor bidraga till kostnaderna för restaurering af det gamla fornminnet enligt uppgjort, å 45,000 kronor slutande kostnadsförslag, dock under förutsättning att staten eller staden bidroge med samma belopp samt under villkor att byggnaden anordnades till museum och bibliotek, funnit frågan hafva genom berörda erbjudande kommit i väsentligen förändradt skick, hvarför staden beslutit att på nyss nämnda villkor samt under förutsättning, att staten såsom bidrag till restaureringen ansloge minst 15,000 kronor, för ändamålet anvisa ett belopp af högst 10,000 kronor.

Akademien, som ej kunde annat än finna utsikten till det gamla fornminnets bevarande glädjande, ville med afseende å ärendets förhistoria meddela, att, sedan riksantikvarien, med anledning däraf att frågan om byggnadens rifning åter kommit på dagordningen hos vederbörande i Ystad, i ett därstädes hållet föredrag starkt betonat önskvärdheten af klosterbyggnadens bevarande för framtiden, Lachmann i samråd med riksantikvarien lämnat slottsarkitekten A. Lindegren uppdrag att uppgöra förslag till nödiga restaureringsåtgärder. Af två härför uppgjorda, vid akademiens skrifvelse jämväl fogade alternativa förslag afsåge det ena, slutande å 7,200 kronor, endast en mycket nödortftig reparation af byggnadens yttre, sådant detta nu befunne sig, d. v. s. med delvis nedtaget gafvelröste samt taket sänkt, således lämnande byggnaden i dess nuvarande stympade skick. Det andra däremot, slutande enligt specificerad kostnadsförslag å 45,000 kronor, afsåge den karaktäristiska trappgafvelns återställande, nytt yttertaks anbringande i ursprungligt läge samt byggnadens iordningställande såväl till det yttre som till det inre. Endast till konserveringsarbetet enligt detta senare förslag syntes Lachmann och staden Ystad vilja bidraga med nyss nämnda belopp, och endast genom att detta förslag komme till utförande kunde således det gamla fornminnet räddas undan förintelse. Ifrågavarande förslag afsåge visserligen mer än byggnadens

bevarande för framtiden och således mer än som från arkeologisk synpunkt vore af behöfvat påkalladt, men, då de af staden Ystad och Lachmann erbjudna bidragen uppginge tillsammans till 30,000 kronor, kunde således af kostnadsförslagets slutsumma endast det återstående beloppet af 15,000 kronor sägas vara afsedt för de arkeologiska intressenas tillgodoseende. Om från detta belopp droges dels det mindre förslagets slutsumma 7,200 kronor, som skulle åtgå för en nödortfölig reparation af det yttre, dels posten för nytt yttertak 6,887 kronor 50 öre, eller tillsammans 14,087 kronor 50 öre, återstode 912 kronor 50 öre, för hvilken summa således vunnes den prydliga trappgafvelns återställande och att byggnaden med afseende på tak och gafvelröste blefve återbragt till ursprungliga förhållanden i stället för det stympade skick, den nu företedde.

Akademien ansåge sig knappast behöfva vidlyftigt framhålla, att bevarandet af den gamla klosterbyggnaden måste ur kulturhistorisk synpunkt betecknas såsom varande af stort intresse. Af de under medeltiden ej så fåtaliga klostren i vårt land funnes, med undantag af några kyrkor, i våra dagar förvånande litet i behåll ofvan jord. På intet enda ställe funnes hela komplexen af klosterbyggnaderna bevarad. Äfven återstående enstaka klosterbyggnader vore ytterst sällsynta. Förutom den nu ifrågavarande i Ystad funnes dylika egentligen endast i Vadstena, vid Vreta i Östergötland samt Roma på Gottland. Under sådana förhållanden vore det uppenbart, att förlusten af Ystad-klostret måste betraktas såsom mycket kännbar. Härtill komme, att Sverige väl med fog kunde sägas hafva en viss förpliktelse gent emot ett sådant minnesmärke som det ifrågavarande inom det forna danska området. Det syntes ej vara landet fullt värdigt att låta ett sådant förfalla eller helt och hållet förintas. När för ett par år sedan frågan om den gamla byggnadens nedrivande åter blef aktuell inom Ystads samhälle, hade detta inom intresserade kretsar i Danmark väckt en för vårt land ingalunda behaglig uppmärksamhet, en känsla, som på flera sätt tagit sig uttryck, och äfven i Sverige hade den ifrågasatta åtgärden på många håll åstadkommit förstämning.

På grund af det sålunda anförda hemställde akademien, det Eders Kungl. Maj:t täcktes, under förutsättning af de utaf staden Ystad och direktör Lachmann utlofvade bidragen af tillsammans 30,000 kronor, af Riksdagen äska ett extra anslag för en gång af 15,000 kronor, att tillsammans med nyss nämnda belopp utgå till gäldande af kostnaderna för en enligt slottsarkitekten Lindegrens förslag utförd restaurering af gråbrödraklostret i Ystad.

Genom nådig remiss anbefalldes Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Malmöhus län att i ärendet afgifva underdånigt utlåtande och därvid lämna utredning angående äganderätten till gråbrödraklostret i Ystad. Vid detta utlåtande, som afgafs den 22 april 1903, voro fogade handlingar, utvisande: att genom köpekontrakt den 30 mars 1876 och köpebref den 18 maj samma år Ystads stad af kronan för en summa af 4,000 kronor köpt därvarande kronomagasinsegendom med därå befintliga i värderingsinstrument öfver egendomen af den 19 oktober 1871 upptagna åbyggnader och det tomtområde, som till egendomen lagligen hörde och af kronan dittills disponerats; att enligt berörda värderingsinstrument å tomten funnes en magasinsbyggnad, bestående af ett grundmuradt tvåvåningshus under tegeltak med vidhängande flygelbyggnad, uppförd intill S:t Petri kyrka med södra gafveln samt fristående på öfriga sidor, i hvilket hus två mindre rum å nedra bottnen vid södra gafveln med en areal af omkring 264 kvadratfot innehades af S:t Petri kyrka; att bland köpevillkoren upptagits, att den rätt till begagnande af en lägenhet i magasinsbyggnaden till sakristia, som kunde på grund af kungl. brefvet den 28 september 1852 S:t Petri församling tillkomma, förbehölles församlingen; att staden med anledning af nämnda köp den 8 november 1880 erhållit lagfart å det s. k. kronomagasinet, beläget å tomterna under n:is 248 och 249 i kvarteret Yngve; samt att magistraten i Ystad i afgifvet yttrande, med upplysning att »kronomagasinet» vore en senare tillkommen benämning på gråbrödraklostret, anført, att magistraten ansåge det vara i hög grad önskligt, att det ifrågasatta statsbidraget måtte varda beviljadt, då utan sådant bidrag den minnesrika byggnaden säkerligen ej komme att för framtiden bevaras, enär de kulturella ändamål, den vore afsedd att befordra, hur viktiga de än kunde anses vara, likväl ej af ett jämförelsevis litet samhälle kunde tänkas skola blifva tillgodosedda med större uppoffring än den, hvartill staden förklarar sig villig.

För egen del har Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande jämväl framhållit önskvärdheten af ifrågavarande gamla byggnads iståndsättande och såsom sin åsikt uttalat, att större bidrag till bestridande af kostnaderna härför, än som genom enskild persons och Ystads stadsfullmäktiges offervillighet redan åstadkommits, icke torde vara att från orten förvänta. Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande ansåg därför, att ett anslag från statens sida af 15,000 kronor för ifrågavarande ändamål vore af omständigheterna väl påkalladt.

Ystads stadsförsamling, som jämväl hörts i ärendet, har erinrat, att på grund af nådiga brefvet den 25 juli 1884 de förutvarande själf-

ständiga församlingarna Ystads S:t Mariæ och Ystads S:t Petri blifvit förenade till en enda, Ystads stadsförsamling, samt vidare anført, att de båda gamla kyrkorna, S:t Mariæ och S:t Petri, efter församlingarnas förening fortfarande användes som förut; att S:t Petri kyrka, på grund af det förut omförmälda nådiga brefvet den 28 september 1852, i femtio års tid haft sin sakristia i klostret, sedan en dörr öppnats i muren i kyrkans nordöstra ända; att, därest klostret borttoges, det vore lätt anbringa en sakristia på samma plats, men att, om detsamma skulle kvarstå, möjlighet ej förefunnes att få annan sakristia å lämpligt ställe; att, då det emellertid ej satts i fråga att borttaga nuvarande sakristian, församlingen icke hade något att erinra mot klostrets kvarstående och restaurering; samt att förslaget att i klostret bereda rum för bibliotek och museum förefölle församlingen tilltalande, helst stadsbiblioteket ej hade någon fast lokal och museets lokal i gamla läroverkshuset väl framdeles blefve otillräcklig.

Domkapitlet i Lund har i underdånigt utlåtande den 27 maj 1903 lifligt framhållit önskvärdheten däraf, att ett anslag från statens sida af 15,000 kronor för en gång blefve för ifrågavarande ändamål beviljad.

Efter nådig remiss har öfverintendentsämbetet den 1 december 1903 afgifvit underdånigt utlåtande i ärendet och därvid anført följande: Det syntes öfverintendentsämbetet fullt riktigt, att staten bidroge till vidmakthållande eller bevarande af ifrågavarande egendomliga, åldriga och ur kulturhistorisk synpunkt synnerligen värdefulla byggnad, men att staten i vidsträcktare mån skulle lämna understöd för iståndsättande af densamma, syntes ämbetet näppeligen kunna med fog påfordras. I nu nämnda hänseende vore otvifvelaktigt att i främsta rummet förorda, att kronan sökte, om möjligt för försäljningspriset, återförvärfva byggnaden och därefter låte allenast nödtorftigt underhålla denna eller ock antingen använda den till något sitt ändamål, såsom till förvarande af arkivalier eller dylikt — något som kunde ske utan att rubbningar i det yttre behöfde vidtagas — eller inredde och uppläte den till någon stiftelse för välgörande ändamål, såsom i vårt grannland Danmark ofta plägade i liknande fall förfaras. Ämbetet hölle således för sin del före, att det icke tillhörde statsverket att med en så stor summa som 15,000 kronor bidraga till att åt staden Ystad bereda lokaler för stadsbibliotek, museum m. m., hvartill komme, att fråga kunde vara, huruvida icke det, som man genom den nu föreslagna utvägen velat rädda undan förstörelse, just skulle borttaga eller förändra karaktären hos byggnaden: denna skulle nämligen komma att blifva utbytt mot en delvis ny och i alla händelser rekonstruerad sådan, och en dylik vore ju, såsom anti-

kvitet betraktad, alltid af tvifvelaktigt värde. Då emellertid af handlingarna framginge, att, därest förevarande i och för sig ganska goda restaureringsförslag icke skulle blifva genomfördt, byggnaden i fråga med all säkerhet komme att nedrivvas och lämna rum för moderna byggnadskvarter och gator, hvarigenom hvarje spår af det gamla klostret skulle försvinna, funne öfverintendentsämbetet, ställdt inför nyssberörda faktum och ehuru ämbetet, i allmänhet sedt, ej ville förorda rekonstruktioner, sig icke böra afstyrka genomförandet under fullt sakkunnig ledning af den nu framlagda restaureringsplanen, men ansåge sig blott kunna underdånigst tillråda, att staten bidroge till betäckande af kostnaden för arbetets verkställande med så stort belopp, som, strängt taget, kunde antagas motsvara omkostnaderna för byggnadens underhåll, enligt handlingarna bilagdt kostnadsförslag beräknade till, i jämnt tal, 7,200 kronor, hvilken summa dock, enligt ämbetets åsikt, vore väl låg — exempelvis saknades poster för arkitektarfvode och godtgörelse för arbetsledning — och förty borde höjas till 10,000 kronor. Slutligen ville ämbetet såsom en mindre lycklig lösning af en detalj i det föreliggande förslaget påpeka läget och sättet för anbringandet af trappan upp till den afsedda festhallen, en trappanordning, som likväl syntes vid förslagets eventuella utarbetande lätteligen kunna förändras till ett bättre.

Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien, som lämnats tillfälle att, med anledning af hvad öfverintendentsämbetet sålunda anført, ånyo yttra sig i ärendet, har uti den 12 januari 1904 afgifvet underdånigt utlåtande anført, att akademien ingalunda förnekade befogenheten af öfverintendentsämbetets uppfattning, sådan denna i ämbetets utlåtande kommit till synes, men att, då för akademien hufvudsaken måste vara, att den märkliga medeltidsbyggnaden blefve bevarad, akademien måste vidhålla sitt ursprungliga förslag, enär den på giltiga grunder trodde sig kunna förvänta, att det åsyftade ändamålet därigenom med säkerhet skulle uppnås.

Hvad vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien i detta ärende anført synes mig tydligen ådagalägga vikten af att det gamla gråbrödraklostret i Ystad, såsom inom vårt land ett af de få kvarvarande minnesmärkena i sitt slag, bevaras från förstörelse. Visserligen skulle för tillgodoseende af det arkeologiska intresset vara tillfyllest, att byggnaden nu nödtorftigt reparerades, men då sannolikt är, att, om ej byggnaden nu blir fullständigt restaurerad enligt det högre, på 45,000 kronor slutande kostnadsförslaget, densamma kommer att nedrivvas, anser jag staten böra till förhindrande häraf träda emellan. Att, såsom öfverintendentsämbetet föreslagit, söka för kronans räkning förvärfva ägande-

rätten till klostret och sedan nödortfigt restaurera detsamma anser jag ej vara att förorda. Bättre synes mig vara, att för genomförande af byggnadens fullständiga restaurering, till hvilken ytterligare bidrag från orten utöfver redan utfästa 30,000 kronor enligt de lokala myndigheternas samstämmiga uttalande ej torde vara att förvänta, lämnas af staten det begärda beloppet, 15,000 kronor, under sådana villkor, att man kan erhålla säkerhet för att byggnaden, utan vidare bidrag från statens sida, försättes och för framtiden underhålles i fullt tillfredsställande skick. Betyggande garanti härför torde kunna vinnas däri-genom, att Ystads stad ikläder sig ansvar på sätt jag i det följande föreslår.»

Departementschefen hemställde således, att Kungl. Maj:t måtte hos Riksdagen göra nu förevarande framställning.

På de skäl, som af departementschefen åberopats, får utskottet hemställa,

att Riksdagen, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition, må, under de i propositionen föreslagna villkor, på extra stat för år 1905 anvisa ett belopp af 15,000 kronor såsom bidrag till restaurering af gråbrödraklostret i Ystad.

Stockholm den 22 mars 1904.

På statsutskottets vägnar:

HUGO TAMM.
